

Portræt af en by

Af Finn Mørup, Nykøbing Sjælland 1996

Byen ved fjorden

Nykøbing Sjælland ligger i det nordlige Vestsjælland idyllisk placeret med Kattegatkysten til den ene side og Isefjorden til den anden side. Fra gammel tid har Isefjorden været byens forbindelse til omverdenen. Adskillige skibsruter udgik herfra til byerne ved Isefjorden. Nykøbing er den mindste af Danmarks 3 "Nykøbinger", men en livlig handelsby præget af turismeudviklingen i Odsherred, hvor Nykøbing er blevet det naturlige centrum.

1. Nykøbing Kirke
2. Holtets Plads
3. Odsherreds Museum
4. Svanetorvet
5. Algade
6. Linde Alle
7. Parkeringsplads bag Irma
8. Grønehaven Stræde
9. Ny torv
10. Kulturhus
11. Vesterbro Torv
12. Madvigs Plads

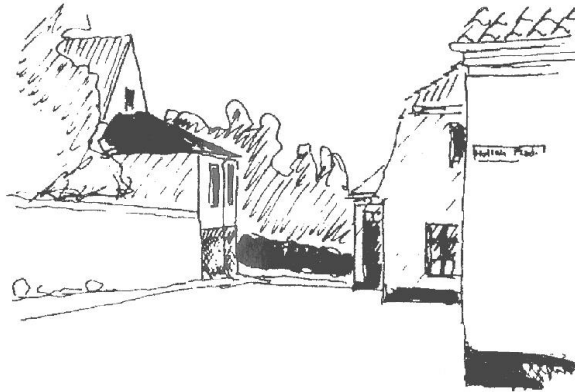

Pladsen foran Nykøbing Kirke, "Holtets Plads", er det naturlige udgangspunkt for en byvandring i Nykøbing. Pladsen har form som et trekantet torv med et lille grønt anlæg som centrum. Pladsen er det højeste punkt i den ældste del af byen, hævet over byens hovedgade, lidt tilbagetrukket, og svarer ganske til stedets fornemme karakter.

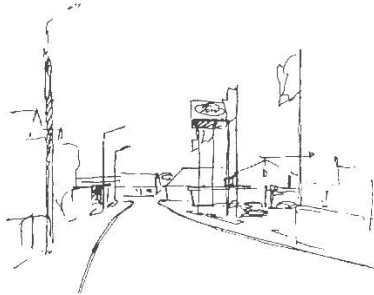
Nykøbing Kirke danner sammen med den middelalderlige kirkegårdsmur pladsens nordlige side. Kirken er fra slutningen af 1100tallet. Pladsens side mod øst dannes af en stor trefløjet bygning, Amtstuegården. Amtstuegården var som navnet også antyder tidligere "Amtstue", hjemsted for amtsforvalteren. Senere lå byens posthus her og endestation for Danmarks sidste diligencerute. I dag er "Amtstuegården" indrettet til boliger.

Holtets Plads med kirkegårdsmur og et kig ned af Kirke Stræde

Hvor Kirke Stræde munder ud i Holtets Plads, danner de forskellige bygninger et smukt byrum – man får lyst til at gå videre for at se, hvad der gemmer sig om næste hjørne

Bag næste hjørne forsvinder byen næsten for vore øjne – tænk hvis man her havde bygget gode huse som i starten af Kirke Stræde

Pladsens tredje side udgøres af retsbygningen, som ligger lidt tilbage trukket og hævet over pladsen. Bygningen er opført i 1868 som Nykøbing råd-, ting- og arresthus.

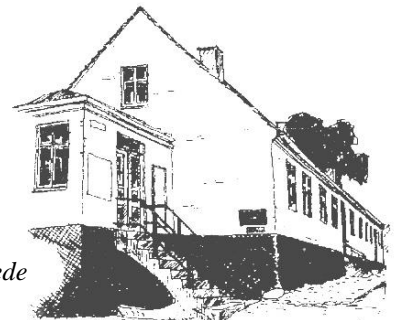
Den kommunale administration har for længst forladt stedet og er nu beliggende i et rådhus på Vesterlyngvej ved Nordgårdshallen og byens erhvervsområde. I trekantens sydlige spids nærmest Algade afsluttes pladsen af turistkontoret, her var oprindeligt skole og senere bibliotek, som i 1989 flyttede til Vesterbro Torv i Kulturhuset. Holtets Plads er i dag præget af trafik til og fra Algade, men uden for butikkernes åbningstid er her stille og fredeligt, og man fornemmer at den fornemme plads engang var byens officielle centrum.

På pladsens lille, anlæg er placeret dels en buste af Frederik den VII og dels Pilte brønden, skænket byen ved 500 års jubilæet i 1943. Tidligere var der på brønden placeret en skulptur forestillende en lille dreng, som sendte en kommunal vandstråle fra munden lige ned i brønden. Drengen forsvandt på mystisk vis i 1990 og blev i sommeren 1991 erstattet af en skulptur formet som en stenplade som gennembrydes af en fredsdue, til minde om Berlin-murens fald i 1989.

Inden vi forlader Holtets Plads kan man lidt nede ad Kirkestræde gæste Odsherreds Museum, Nykøbing afdeling. Museet ligger som en del af kirkegårdsmuren, bygningen var tidligere almueskole frem til 1917.

I museets første rum præsenteres Nykøbings tidligste historie, midt på gulvet fanges man af de 2 store modeller af Nykøbing fra 1700-tallet og år 1900.

Man lægger straks mærke til, at fra 1700-tallet frem til 1900 vokser byen så at sige ikke, og nok så vigtigt at bebyggelsesstruktur og gadenet i byen er bevaret og stadig danner det centrale gadenet i byen.

Odsherreds Museum, bygningen rummede tidligere skole byens almue

Nykøbings alder kendes ikke præcist, men Kirken vidner om, at der nok er tale om en gammel by. Den blev som nævnt bygget omkring 1170, så fra dette tidspunkt må der have været by her. Beliggenheden i en stille bugt i læ bag klitterne ved Kattedag er da også oplagt som handelsplads. Byen får bekræftet sine købstadsrettigheder i 1443, men udvikler sig kun langsomt frem til 1800-tallet. Bygningen af byens havn (1869) sætter gang i udviklingen, og handelen fra byens købmandsgårde præger Nykøbings udvikling helt frem til vort århundrede.

I 1870-erne byggedes sygehus, i 1899 jernbanen fra Holbæk og i 1916 bygges det psykiatriske hospital (Amtshospitalet). Men det er nok turismen, der for alvor sætter gang i udviklingen. I 1950-60'erne udbyggedes de store sommerhusområder i Odsherred, med kun 1 til 1,5 times kørsel fra København. Nykøbing blev centrum i dette store fritidsområde, der hvert år gæstes af mere end 100.000 sommergæster og turister.

Fra museet kan man gå "bag om" ad Skolestræde, der slynger sig mellem baghaver ned til Kildestræde, som er præget af små købstadshuse. Ved Kildestrædes udmunding i Algade ser vi til venstre Linde Alle med nogle af købstadens ældre huse. Området ved Linde Alle og Kildestræde udgør en velbevaret købstadsidyl med velbevarede gadehuse - tidligere boliger for købstadens småkårsfolk - nu attraktive boliger i en moderne by.

Vi vælger at gå fra Holtets Plads mod syd ned ad Svanestræde mod Algade og opdager, at Nykøbing oprindeligt ligger på en langstrakt øst - vest gående bakke afsluttet af en skrænt mod det der engang var strandbredden ved fjorden. Øverst på bakken ligger - Holtets Plads - som vi netop har forladt. Algade ligger øst - vest midt på bakken mellem kirken og vandet. I dag er vandfronten, ved opfyldning og bygning af havn, flyttet væk fra byens hovedstrøg.

Algade er i dag præget af de mange butikker og supermarkeder og en meget livlig sommersæson. Tidligere var det håndværksproduktion, værksteder og købmandsgårde til forsyning af oplandet, der prægede handelen i Nykøbing. I dag er gaden præget af de mange butikker, som er kommet til som et resultat af sommerhusturismen.

På vejen mod Algade passerer vi Svanetorvet, her lå tidligere et bag stræde, nu en gade domineret af parkering og kørsel til og fra byen. På Svanetorvet ser man klart den gamle bymidtes problem i bilismens tidsalder - parkering af biler. Hvor der før lå haver, værksteder og købmandsgårdenes mangeartede bygninger og aktiviteter, er der ryddet og gjort plads til parkering. Byen er blevet en by med 2 facader - en facade til strøggaden med butikker og en bagfacade med lidt tilfældige rester af tidligere tiders bygninger suppleret med bygninger og udbygninger, der egentlig aldrig er tænkt at kunne ses som byens anden facade.

Det tilfældige præg understreges af den tilfældighed hvormed man fra de livsvigtige parkeringspladser bevæger sig frem til Algade - forbi affald - dårlig vedligeholdt beplantning og beholdere til flasker og anden emballage.

I Nykøbing ligger parkeringsarealerne lige bag Algades første husrække formet som store og små pladser næsten uden arkitektonisk bearbejdning. I alt det triste lyser parkeringen bag apoteket op som et godt eksempel på at det nu godt kan lade sig gøre at indrette parkering som har bevaret områdets tidligere havekarakter. Et program for nyindretning af parkeringspladserne bag Algade - omfattende en opdeling af arealerne i mindre enheder og indretning som en blanding af traditionelle p-pladser afvekslende med "grønne p-pladser" - kunne være en god ide. Byen ville på denne måde også opnå, at i den tid hvor der ikke er pres på parkeringsarealerne, ville der være grønne områder helt op til gågaden, som kunne anvendes til ophold og rekreation.

Vi fortsætter vores byvandring og står snart i midten af Algade - hvor Svanestræde munder ud i Algade krydset ved Havnegade. Herfra kan man danne sig et indtryk af Algade, der om sommeren er en pulserende handegade, som med sin gågade i sig selv er en attraktion, med boder, fortovscafeer, musik og underholdning. Bygningerne danner trods en ofte lidt hårdhændet behandling en harmonisk ramme om det hektiske liv, som leves her i sommermånederne.

Mod øst bliver Algade bred og får karakter af et torv, netop hvor gågaden afsluttes. Her fik byen sit eneste egentlige gadegennembrud (1910), da Dr. Margrethevej blev anlagt som forbindelse til den nyanlagte jernbanestation. Den brede del af Algade virker i dag lidt "glemt" og venter stadig på en sammenkobling med gågaden og resten af Algade. Her kunne blive en fornem plads, som både kunne fungere som tilkørsel til centeret og parkering - og til andre tider som byens store plads hvor handel og andre aktiviteter kunne finde plads i sommersæsonen.

Mod vest bevæger Algade sig op ad bakke og forsvinder i et drej ved den lille plads ved Grundtvigsvej. Algade forløber videre mod vest - nu en smal gade som i endnu et drej ender ved Vesterbro. Hvor Algade munder ud i Vesterbros Torv, ligger i dag byens nye kulturhus med bibliotek, udstillingsbygning og cafeteater. Her lå tidligere en stor købmandsgård. Et af de gamle pakhuse indgår i fornyet skikkelse i Kulturhuset. Kulturhuset rummer skiftende udstillinger af kunst, og i musikstedet er der levende musik og anden underholdning.

Fra krydset ved Havnegade går vi mod vest ad Algade og drejer til venstre ad en af byens mange porte (over for Super Brugsen) og befinder os straks i en helt anden verden. En lille plads og derfra et stræde omkranset af nye og gamle bygninger. Med den ny boligbebyggelse i strædet er boligerne igen på vej tilbage til Nykøbing bymidte. Pladsen og det lille stræde er et godt eksempel på, at det godt kan lade sig gøre at forme byens "bagfacade" på en måde, der tager imod byens gæster, som naturligt ankommer til de store parkeringsområder bag Algade. Her bydes »velkommen» uden det lidt tilfældige præg som ellers er fremherskende.

Vi går ned ad strædet og drejer til højre og kommer til en af byens store pladser (bag Irma). Pladsen skræner ned mod Holtets Have, og man kan næppe ane, at her engang var smukke haver. En anden opdeling af pladsen og beplantning vil kunne skabe et byrum, som var mere end bare en parkeringsplads. Vi møder endnu engang beholdere til flasker og papir. Det gælder Nykøbing som så mange andre byer, at disse beholdere både i udformning og placering trænger til en designmæssig bearbejdning.

Fra p-pladsen går vi igennem "Urmager Andersens gård" og står på en smuk lille plads med et af Nykøbings ældste bindingsværkshuse. Igennem porten er vi igen i Algade. Vi fortsætter ad Algade mod vest og lægger mærke til at byen lige så stille er ved at forbedre facader og skiltning, men der er stadig huse som kunne fortjene at få fjernet baldakiner og en ændring af stueetagen, så huset igen får forbindelse til gaden.

I Algades smalle del når vi et lille kik ned ad Grønnehave Stræde, hvor der tidligere lå et af byens bryggerier. Så går vi igennem endnu en port og står snart på et nyt butikstorv. De "tivoliagtige" bindingsværkbygninger, som indeholder supermarkeder, cafe og vaskeri afsluttet med et af Nykøbings få spir, er endnu et bud på hvordan byens bagfacader kan formes - ak ja for lidt og for meget fordærver som bekendt alt.

Inden vi bevæger os tilbage til Holtets Plads, kan vi lige nå at gå gennem porten ved Hotel du Vest og står igen i Algade - på Ny torv - en smuk lille plads med respekt for de omgivende bygninger. Her er med få virkemidler skabt en lille "oase" i strøggaden.

Vi runder Vesterbro Torv med byens kulturhus og bibliotek. Det gamle Pakhus er restaureret og bygget sammen med det nye bibliotek. Herfra tilbage til Holtets Plads over Madvigs Plads, endnu en parkeringsplads, som nok kunne trænge til en ny udformning i både opdeling, beplantning og detalje.

I skumringen på Holtets Plads tager vi afsked med Nykøbing og må konstatere, at trods tidens tand er byen endnu værd at gæste og gå på opdagelse i. Nykøbing er en tiltalende by, der er stadig mange værdifulde købstadsmiljøer, der er værd at tage vare om. Men det er en skrøbelig arv, der er nok at tage fat på for byråd og borger i Nykøbing.

